

KONFERENCE O ŽIVOTĚ A DÍLE JOSEFA ŠKVORECKÉHO

Václav Křištof

Mezinárodní konference věnovaná životu a dílu Josefa Škvoreckého se uskutečnila v Náchodě ve dnech 22.–24. 9. 2004. Uspořádala ji Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého) ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR, českým centrem PEN klubu a Městským úřadem v Náchodě. Aktivně se jí zúčastnilo celkem 44 odborníků, z toho 24 působících na českých vědeckých pracovištích a vysokých školách a 20 působících v zahraničí. Další desítky zájemců z odborných pracovišť, ale i z řad veřejnosti, se zúčastnily konference jako posluchači.

Úvodní blok hlavních referátů zahájil 22. 9. prezident České republiky Václav Klaus, který nad konferencí převzal záštitu a který v příspěvku nazvaném *Svobodný muž v nesvobodném světě* vyjádřil tezi, že Josef Škvorecký není jen světově proslulým českým spisovatelem, nýbrž jednou z nejvýznamnějších osobností českých dějin dvacátého století. Různost pohledů, jimiž Škvoreckého osobnost a dílo hodnotili další řečníci během dvou dnů jednání konference, tuto tezi nepřímo podpořila: za řečnickým pultem se střídali literáti, literární vědci, bývalí politikové, překladatelé, filmoví vědci, novináři a redaktoři, ale i Škvoreckého přátelé z různých časů a z různých míst (včetně několika předobrazů autorových populárních literárních postav).

Na zahajovací projev Václava Klause navázal Milan Ulde (Literární akademie) s osobně laděným příspěvkem nazvaným *Prozíravý šílenec J. Š. Michal Schonberg z Torontské univerzity*, někdejší Škvoreckého student, připomněl zejména nakladatelskou činnost manželů Škvoreckých a v několika citovaných dokumentech přiblížil její počátky. Jiří Trávníček (Ústav pro českou literaturu AV ČR) se zamyslel nad dílem Josefa Škvoreckého v málokdy připomínaném středoevropském kontextu, podrobněji se věnoval naopak často připomínané, ale dosud do hloubky neprozkoumané souvislosti Škvoreckého tvorby s dílem Jaroslava Haška. Domácí i světový kontext autorova díla analyzovala ve svém příspěvku Helena Kosková (Švédsko). Vladimír Papoušek (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích) se zamyslel nad existenciálními fenomény v povídkách Josefa Škvoreckého zvláště ze čtyřicátých a padesátých let, které

postavil do kontrastu s obvyklými výklady poválečné existencionální vlny v české literatuře.

Následující program konference byl veden ve dvou souběžně probíhajících liniích. Jedna byla koncipována chronologicky (vzhledem k datu vzniku autorových děl) a zabývala se jednotlivými texty, vracejícími se tématy a motivy i proměnami autorovy poetiky během desetiletí. Lydia Baštecká (Státní okresní archiv Náchod) načrtla atmosféru a literární prostředí protektorátního Náchoda, v němž Josef Škvorecký ještě jako student psal a mezi studenty zveřejňoval své první texty. Prozaickou částí jeho juvenilní tvorby a jejím vztahem k později slavným „kosteleckým“ románům se zabýval Michal Příbáň (Ústav pro českou literaturu AV ČR a Literární akademie) v referátu nazvaném *Z Náchoda do Kostelce, od Járinky k Ireně, od Marie k Marii*. Aleš Fetters doplnil tento „náchodský“ blok referátů vzpomínkou na proměnlivé ohlasy Škvoreckého díla v jeho rodném městě. V Náchodě měl své tematické kořeny i příspěvek Iriny Poročkiny (Petrohradská univerzita) *Legenda Red-music jako emocionální krédo generace*. Další referáty se zabývaly především románem Tankovy prapor: *Irina Gerčikova* (Ústav slavistiky, Akademie věd Ruska) o něm pohovořila v souvislosti s dílem ruského autora J. Poljakova, zatímco Jelena Kovtun (Lomonosovova univerzita, Moskva) srovnala „portréty“ totalitních armád v Tankovém praporu a v románech V. Vojnoviče.

23. září pokračoval program tohoto bloku příspěvků vystoupením Viktoru Štástky (Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), který zkoumal *Paralelní světy Legendy Emöke*. Příspěvek vyvolal zájem i diskusi, v níž se střetly teoretický a empirický (resp. pamětnický) přístup ke zkoumání geneze literárního díla. Alena Zachová (Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové) se zabývala Dvoji optikou postavy židovské dívky v díle Josefa Škvoreckého. Další referáty se soustředily na postavu Dannyho Smiřického, resp. na romány, jejichž vypravěčem autor učinil toto své alter ego. Jiří Pechar (Filozofický ústav AV ČR) uvažoval o postupných proměnách této postavy, Ivo Harák (Pedagogická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí nad Labem) zkoumal *Rytmus Miráklu* a Miroslav Kotásek (Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

v Brně) uvažoval „o vztazích paměti, literatury, příběhu a románu ve II. polovině 20. století na příkladu Příběhu inženýra lidských duší“. Týmž autorovým vrcholným dílem se inspirovaly *Giuli Lezhava* (Gruzie) v příspěvku *The Writer and the Society a Julie Hansen* (Dalarna University, Švédsko) v referátu *Narrative and Memory in the Fiction of Josef Škvorecký*. Romány vyprávěné *Dannym Smiřickým* byly také východiskem příspěvku *Martina Kristensona* (Karolinska Institute Library, Stockholm, Švédsko) *Confessions of a Footnote. Ludmila B. Hanko* (ELTE, Budapešť) se zabývala dílem *Josefa Škvoreckého* v kontextu české exilové prózy 70. a 80. let.

V závěrečném bloku příspěvků se pozornost diskutujících dotýkala „postdannoyovské“ fáze *Škvoreckého* tvorby. *Miloš Suchma*, někdejší šéfredaktor exilového časopisu *Západ*, připomněl autorovo publicistické dílo publikované na stránkách tohoto dvouměsíčníku. Překladatel *Lubomír Dorůžka* srovnal ohlasy románu *Scherzo capriccioso* v americkém a českém prostředí. Na jeho vystoupení navázal rozsáhlým příspěvkem *Paul Wilson*, který ve spolupráci s autorem uvedené dílo překládal do angličtiny. Pozornosti účastníků neunikla ani *Škvoreckého* dramatická tvorba (*Lenka Jungmannová*, Ústav pro českou literaturu AV ČR), ani jeho nejnovější dílo. Novelu *Pulchra* připomněl v závěru svého vystoupení na téma *Víra a náboženství v díle Josefa Škvoreckého Ondřej Sládek* (Ústav pro českou literaturu AV ČR) a *Joanna Czaplinska* (Štětínská univerzita, Polsko) si přímo položila otázku *Proč se Pulchra nelíbila aneb Není utopie jako utopie*.

Souběžně s takto koncipovaným dvoudenním blokem se odehrávalo jednání v několika panelech, zkoumajících jednotlivé aspekty díla *Josefa Škvoreckého* či jeho ohlasu. *Olga Klauber* (Institute for Modern Languages, Uppsala University, Švédsko) informovala o překladech díla *Josefa Škvoreckého* do švédštiny, překladatel *Edgar de Bruin* (Pluh – Agentura pro českou literaturu, Amsterdam, Nizozemí) se zabýval ohlasem u nizozemských čtenářů a *Oleg Malevič* (Svaz spisovatelů, Petrohrad, Rusko) posuzoval přijetí tvorby *Josefa Škvoreckého* ruskými čtenáři a uvažoval o její přeložitelnosti do ruštiny. *Anna Valcerová* (Filozofická fakulta Prešovské univerzity v Prešove, Slovensko) se zamyslela nad dílem *Josefa Škvoreckého* ve slovenském literárním kontextu. *Luba Frastacky*, která působí v Thomas Fisher Rare Book Library při Torontské univerzitě, představila osobní fond *Josefa Škvoreckého*, spravovaný touto institucí, který obsahuje především doma nedo-

chované originály či kopie *Škvoreckého* rukopisů od juvenilí až po nejnovější díla.

Další příspěvky se zabývaly dílem *Josefa Škvoreckého* coby literárního kritika či publicisty (*Tomáš Kubíček*, Ústav pro českou literaturu AV ČR Brno a *Vladimír Křivoánek*, Ústav pro českou literaturu AV ČR Praha / Literární akademie). *Michal Bauer* (Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích) připomněl a bohatými citacemi z archivu nakladatelství Čs. spisovatel doložil *Ediční problémy Josefa Škvoreckého* v šedesátých letech. Jazykovou stránkou *Škvoreckého* děl se zabývala rektorka Literární akademie *Radoslava Kvapilová-Brabcová* ve své analýze *Slovní zásoba v dílech Dívka z Chicaga a Zbabělci a Michaela Swinkels* (University of Professional Education, Eindhoven, Nizozemí) v příspěvku nazvaném *De te lingua narratur / Řeč je o tobě*.

Častou spoluprací *Josefa Škvoreckého* s filmem připomněli *Jekaterina Mikešová* (Bělorusko, t. č. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci), která se zvláště na příkladu *Tankového praporu* a *Prima sezóny* zabývala transponováním způsobu vyprávění ve *Škvoreckého* románech do jejich filmového zpracování. Dramaturg a scénárista *Václav Šašek* zavzpomínal na svá *Osobní filmová a televizní setkání s Josefem Škvoreckým*, dramaturgyně *Helena Slavíková* rekapitulovala adaptace *Škvoreckého* děl v České televizi a filmový historik *Jan Lukeš* (Národní filmový archiv) vystoupil s příspěvkem na téma *České konce farářů*.

Ze specifického didaktického úhlu nahlédl *Škvoreckého* dílo *Josef Novák* (Základní škola Chrast), o svých *Nápadech čtenáře Škvoreckého* pohovořila *Milena Nyklová*.

Své místo na konferenci měly i příspěvky pamětnické, s nimiž vystoupili mj. *Vladimír Šilhánek*, který ve studentských letech inspiroval postavu *Fondy* ve *Škvoreckého* románu *Zbabělci*, či *Jarmila Emmerová*, významná překladatelka a zejména v padesátých letech blízká spolupracovnice *Josefa Škvoreckého*. (Ve společenském programu dále coby pamětníci vystoupili *Vladimír Nosek*, jehož příběh zpracoval *Josef Škvorecký* v novele *Bassaxofon*) a překladatel a jeden z nejbližších autorových přátel *Lubomír Dorůžka*.)

Někteří přihlášení zájemci (mj. *Markéta Goetz-Stankiewiczová*, *Joanna Goszczyńska* či *Anthony Weller*)

Č L Á N K Y

se z různých důvodů nakonec nemohli konference osobně zúčastnit, jejich příspěvky však budou zařazeny do sborníku, který vydá Literární akademie ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR na jaře 2005.

Součástí konference byla řada doprovodných akcí. Ve spolupráci s Literární akademií připravila torontská Thomas Fisher Rare Book Library výstavu neznámých dokumentů, rukopisů a zahraničních vydání knih Josefa Škvoreckého. Kurátorkou výstavy, nazvané *Alias ERROL*, byla Luba Frastacky z Toronta a o její zprostředkování účastníkům konference se zasloužili zejména ředitel náhodského muzea PhDr. Václav Sádlo a Zdeněk Halíř. Během konference vystoupilo v Náhodě Divadlo Járy Cimrmana s inscenací *Vyšetřování ztráty třídní knihy*. V úvodu představení Ladislav Smoljak přečetl text projevu Josefa Škvoreckého, jímž bylo v roce 1967 oslaveno položení „základního kamene“ divadla. – Vrcholem konference se stal společenský večer uspořádaný u příležitosti osmdesátých narozenin Josefa Škvoreckého. Během programu účinkovali Eva Pilarová, Jiří Suchý, Jiří Dědeček, Michal Viewegh, Lubomír Dorůžka, Vladimír Nosek, Alexandra Berková a Ondřej Kepka, s gratulací nejslavnějšímu náhodskému rodákovi vystoupili i současný starosta Ing. Oldřich Čtvrtečka a bývalý starosta města Miroslav Čermák, o hudební čísla se postaral především náhodský Swing Sextet. V rámci večera se uskutečnil křest prvního svazku *Bibliografie Josefa Škvoreckého*, který se svými spolupracovníky sestavil Michal Příbáň a který k autorovu jubileu vydala Literární akademie. V závěru programu udělila Literární akademie Josefu Škvoreckému čestný titul magistra umění (laudatio přednesl prorektor LA Petr Čornej). Josef Škvorecký potom svým poděkováním oficiální část konference uzavřel.

Především pro zahraniční účastníky konference byl připraven 24. září program, v jehož rámci se zúčastnili „procházky po Kostelci“, tedy po místech, která hrají významnou úlohu ve Škvoreckého prózách, inspirovaných autorovým životem v jeho rodném městě. Akce, kterou připravili Lydia Baštecká a Michal Příbáň, vyvrcholila v náhodské restauraci Port Arthur setkáním zájemců s manželi Škvoreckými a s Vladimírem Šilhánkem a Bohumírem Španielem, kteří se před lety stali předobrazy literárních postav Fondy a Rosti Pittermanna. O hudební část programu se symbolicky postarala studentská jazzová kapela.

Konference potvrdila obecně známý fakt, že dílo Josefa Škvoreckého je známé na celém světě. Zřetelně se také ukázalo, že kdo se chce zodpovědně zabývat českou literaturou dvacátého století, nemůže dílo Josefa Škvoreckého v žádném případě pominout. Největší pozornosti odborníků (a pravděpodobně i čtenářů) se těší prózy, které lze nazvat jako prózy „kostelecké“, tedy prózy s ústředním hrdinou *Dannym Smířickým*. Zájem referujících se však soustředil i na autorovy dosud neznámé juvenilie, na díla méně nápadná (ale ne méně významná, například román *Scherzo capriccioso*), na díla nejnovější (loni vydaná novela *Pulchra*), na autorovo příležitostné působení na poli literární kritiky, na jeho spolupráci s filmem a televizí, na jeho tvorbu dramatickou atd. V několika příspěvcích jsme se dozvěděli, jak je dílo Josefa Škvoreckého přijímáno v jiných zemích, přítomni byli i bohemisté, kteří se postarali o překlady několika jeho knih do různých jazyků. Z tohoto hlediska konference nepochybně naplnila svůj cíl: přímo i nepřímo pojmenovat čestné místo, které Josefu Škvoreckému náleží v moderních dějinách české literatury a koneckonců i v soudobých dějinách naší společnosti.

